

Dječji likovni izričaj potaknut umjetničkim djelima Renea Magrittea

---

Kemenović, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:005953>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

IVA KEMENOVIC

ZAVRŠNI RAD

DJEČJI LIKOVNI IZRIČAJ POTAKNUT
UMJETNIČKIM DJELIMA RENÉA
MAGRITTEA

Čakovec, srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Iva Kemenović

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: DJEČJI LIKOVNI IZRIČAJ
POTAKNUT UMJETNIČKIM DJELIMA RENÉA
MAGRITTEA**

MENTOR: red. prof. mr. art. Ljubomir Levačić

SUMENTOR: Andrija Večenaj, predavač

Čakovec, srpanj 2024.

Sadržaj

Sažetak.....	1
Summary.....	2
1. UVOD	3
2. Moderna umjetnost početkom 20.st.	4
3. Slikarske tehnike	6
4. Psihički likovni elementi.....	7
5. Poticanje stvaralaštva	7
6. Faze razvoja dječjeg likovnog stvaralaštva.....	8
7. Suradnja vrtića i likovnih galerija i muzeja.....	10
8. Praktični dio rada – likovne aktivnosti u vrtiću	13
8.1. Starija dobna skupina „Gumbeki“ (djeca u dobi od 6 do 7 godina)	13
8.2. Starija dobna skupina „Zvončići“ (djeca u dobi od 6 do 7 godina).....	18
8.3. Srednja dobna skupina „Bubamare“ (djeca u dobi od 5 godina).....	21
8.4. Srednja dobna skupina „Loptice“ (djeca u dobi od 4 do 5 godina)	24
8.5. Mlađa dobna skupina „Krijesnice“ (djeca u dobi od 2 do 3 godine).....	27
9. Izlaganje djece rane i predškolske dobi umjetnosti 20. i 21.st.....	31
10. ZAKLJUČAK.....	33
Literatura	35
Izjava o izvornosti završnog rada	36

Sažetak

Likovna umjetnost dio je općeg svijeta umjetnosti kao što su i književnost, glazba, ples te druge. U likovnim je umjetnostima glavno sredstvo izraza oblik (lik) kao što je u književnosti sredstvo izraza riječ. Drugi naziv za likovne umjetnosti je prostorna umjetnost jer se one izražavaju u prostoru za razliku od glazbe koja se izražava u vremenu. Tri glavne vrste likovnog izražavanja čine slikarstvo s grafikom, arhitektura i kiparstvo. Svima njima temelj je crtež. Upravo to je način kojim dijete započinje svoj likovni govor. Osim crteža tu je i slika, a glavna razlika između crteža i slike je u tome što se slika temelji na boji, a crtež na crtama.

Gledanje i stvaranje likovnog djela stvar je subjektivnog osjećaja osobe koja ga gleda ili stvara. Ono je sastavljeno od materijalnog i psihičkog dijela baš kao i čovjek. Dok materijalni dio čini vidljiv materijal (akvarel, pastel, mramor), psihički dio čine elementi likovnog duha koje je umjetnik unio u materiju i oni su jednako tako važni u ostvarenju umjetničkog djela. Tako su neki od glavnih psihičkih regulatora koji čine kompoziciju likovnog djela: ritam, simetrija i proporcija.

Likovni jezik je urođena dječja sposobnost izražavanja osjećaja i doživljaja. Ta se sposobnost s vremenom poboljšava ili stagnira ovisno o mogućnostima slobodnog izražavanja koje djetetu pruža njegova okolina. Stoga je individualni likovni rad i mogućnost slobodnog izražavanja vlastitih ideja glavna stavka u ostvarenju likovnog stvaralaštva djece.

Ključne riječi: likovna umjetnost, likovni jezik, predškolski odgoj, umjetnički izričaj djece, kreativnost, likovni razvoj, slobodno izražavanje, pedagoški pristupi, umjetnička djela.

Summary

Fine art is part of the general world of art such as literature, music, dance and others. In fine arts, the main means of expression is the form (figure), just as in literature the means of expression is the word. Another name for visual arts is spatial art, since they are expressed in space, unlike music, which is expressed in time. The three main types of artistic expression are painting with graphics, architecture and sculpture. All of them are based on drawing. It is precisely the way in which the child begins his artistic speech. Along with drawing, there is also painting, and their main difference is that it is based on color, while drawing is based on lines.

Viewing and creating a work of art is a matter of subjective feeling of the person who views or creates it. It is composed of material and mental work just like a human being. As the material part is made up of visible material (watercolor, pastel, marble), the psychological part is made up of the elements of artistic spirit that the artist brought into the material, which are equally important in the realization of the work of art. Thus, one of the main psychological regulators that compose a work of art are: rhythm, symmetry and proportion.

Artistic language is a child's innate ability to express feelings and experiences. These abilities either improve or stagnate over time depending on the opportunities for free expression that the child's environment provides. Therefore, individual artistic work and the possibility of freely expressing one's own ideas is the main element in the realization of children's artistic creativity.

Keywords: fine art, artistic language, preschool education, children's artistic expression, creativity, fine art development, free expression, pedagogical approaches, works of art.

1. UVOD

Likovna kultura u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju zauzima veliku ulogu jer ono što je najbitnije, djetetu daje slobodu izražavanja vlastitih emocija, mišljenja, poimanja događaja u njegovoj okolini. Kroz likovni izričaj možemo pratiti djetetove razvojne faze, njegovo psihičko stanje, odnose s bližnjima te sliku o njemu samom. Kroz radove i razgovor o njihovom sadržaju isto tako možemo zaključiti što dijete voli ili ne voli, čemu pridaje veću važnost, a što stavlja u pozadinu svojih radova.

Ovaj rad bazira se na promatranju umjetničkih djela i njihovom utjecaju na likovno izražavanje djece. Djela izabrana za aktivnosti birana su jer prikazuju stvari iz djetetove okoline koje kroz umjetnikov izraz poprimaju dublje značenje. Prividna jednostavnost tih djela omogućuje djeci da jasno imenuju što vide, da sami izvuku neko dublje značenje kod promatranja, daje im slobodu da simbole iz radova interpretiraju na vlastiti način te da se i sami "igraju" odnosima veličina, težina, gravitacije predmeta. Izlaganje djece umjetničkim djelima ima višestruke prednosti koje doprinose njihovom intelektualnom, emocionalnom i socijalnom razvoju. Ključne prednosti bile bi razvoj kreativnosti i osjećaja za lijepo, za kompoziciju, boje i stilove, upoznavanje novih umjetničkih razdoblja i njihovih karakteristika te razvijanje kritičkog mišljenja kroz analiziranje, usporedbe i rasprave s odgojiteljem i ostalom djecom.

Za najbolji likovni ostvaraj bitno je djeci omogućiti raznovrsne materijale, stvoriti poticajno okruženje u kojem odgojitelj ne određuje svaki korak nego daje pozitivne povratne informacije i pomaže jedino ako ga dijete traži za savjet. Nakon izrade i refleksije na radove poželjno ih je i izložiti unutar vrtićke skupine ili ostalih prostorija vrtića gdje će biti vidljivi kako djeci tako i ostalima (odgojiteljima, roditeljima, pedagozima...). Iz likovnih aktivnosti također mogu nastati i projekti koji bi likovnu aktivnost povezali s drugim područjima učenja djece kao što su glazba, jezik ili znanost. Dobrom pripremom, prilagodbom aktivnosti te promatranjem i slušanjem djece omogućujemo najbolji krajnji cilj bilo koje aktivnosti koju odlučimo provesti s djecom.

2. Moderna umjetnost početkom 20.st.

Moderna umjetnost sagledava sve negativne pojave u suvremenom društvu te odgovara na pitanja budućeg razvoja čovječanstva. Razvijaju se brojni stilovi, a među njima je i nadrealizam koji se prvi put pojavljuje 1920-ih godina u Francuskoj. Jedan od predstavnika ovog stila je i René Magritte. Magritte je belgijski slikar koji je svoju slikarsku karijeru započeo kao grafičar i apstraktni umjetnik te se 1926. godine okreće figurativnom slikarstvu. Stvarao je djela u kojima je svakodnevne predmete smještao u nekonvencionalne prostore i situacije te njihovim sadržajem poticao na razmišljanje. Od 1916. do 1918. René je odlučio studirati na *Académie des Beaux-Art* koja se nalazila u Bruxellesu. Napustio je školu jer je smatrao da je to gubljenje vremena. Sve njegove slike kasnije odražavaju kubizam, pokrete koje je uveo Pablo Picasso i koji su bili vrlo popularni u to vrijeme. Godine 1922. oženio se Georgette i prihvatio niz malih poslova, uključujući slikanje ruža kupusa za tvrtku tapeta, kako bi mogao platiti račune. Tijekom ranog razdoblja svoje karijere, nedugo nakon vjenčanja, René Magritte provodit će slobodno vrijeme koje je imao stvarajući umjetničke forme i radeći na brojnim djelima; u tom razdoblju shvatio je da je nadrealizam oblik umjetnosti u kojem najviše uživa. *Ubojica pod prijetnjom* jedno je od njegovih najranijih djela iz 1926., koje prikazuje nadrealistički stil na kojem je radio. Godine 1927. René Magritte imao je svoju prvu samostalnu izložbu koja se održala u *Galerie la Centauri* u Bruxellesu. Tijekom tog razdoblja svog života svakodnevno je stvarao gotovo jedno umjetničko djelo, što je omogućilo opsežno izlaganje i mnoštvo jedinstvenih stilova koje su posjetitelji izložbe mogli vidjeti. Nažalost, kritičari su se obrušili na izložbu. Potišten neuspjehom preselio se u Pariz. Dvadesetih godina prošlog stoljeća, pod utjecajem djela psihologa Sigmunda Freuda, književni, intelektualni i umjetnički pokret nazvan nadrealizam tražio je revoluciju protiv ograničenja racionalnog uma; i šire, vidjeli su pravila društva kao opresivna. Mnogi poznati umjetnici nadrealizma kasnije su postali simboli kontrakulture 20. stoljeća, poput marksista Chea Guevare. Nakon što se preselio u Pariz, René Magritte se sprijateljiio s umjetnikom Andréom Bretonom, utemeljiteljem nadrealizma, i postao vodeća figura u vizualnom nadrealističkom pokretu. Njegovi radovi definirali su rascjep između vizualnog automatizma koji je poticao Joan Miró i novog oblika iluzionističkog nadrealizma koji je prakticirao Španjolac Salvador Dalí. Magritteu je ono što je skriveno važnije od onoga

što je otvoreno: to je vrijedilo i za njegove vlastite strahove i za njegov način prikazivanja tajanstvenog. Ako je umotao tijelo u platno, ako je raširio zastore ili zidne obloge, ako je sakrio glave pod kapuljače, cilj nije bio samo da se sakrije, već da se postigne učinak otuđenosti. Koristio je ovu tehniku u vrlo ranoj fazi, na primjer u svojim glavnim djelima *The Invention of Life*, *The Lover* i *The Central Story*. Tijekom njemačke okupacije Belgije u Drugom svjetskom ratu Magritte je ostao u Bruxellesu, što je dovelo do prekida s kolegom umjetnikom Andréom Bretonom. Nakon sukoba s Bretonom, René Magritte nakratko je usvojio šareni slikarski stil, u razdoblju od 1943. do 1944., međuigru poznatu kao njegovo *Renoirovo razdoblje*, koja je nastala kao reakcija na njegove osjećaje otuđenosti i napuštenosti tijekom života u Belgiji pod njemačkom okupacijom. Tijekom tog vremena Magritte se uzdržavao proizvodnjom lažnih slika Vincenta van Gogha, Picassa i Cézannea, ovaj pothvat kasnije je preuzeo njegov brat Paul Magritte. René Magritte ostao je u Bruxellesu do kraja života. Tijekom većeg dijela svoje karijere stvarao je u nadrealističkom stilu, te je vrlo rijetko, ako ikad, odlutao od te forme. Velik dio djela koje je stvorio prikazivao je slične scene i teme koje su se ponavljale. Neki od njegovih favorita bili su plutajuće stijene ili stvaranje slike unutar slike, a također je koristio mnoge nežive predmete unutar ljudske figure, stvarajući različite stilove koje drugi umjetnici nisu. Tijekom svoje karijere, René Magritte je također koristio poznate slike koje su stvorili drugi umjetnici, kako bi im dao vlastiti nadrealistički štih. Jedno od djela koje je ponovno stvorio je *Balkon* (djelo prema istoimenom remek-djelu Édouarda Maneta), a u tom djelu figure koje su bile na slici zamijenio lijesovima. Ovo je bio jedan od načina da Magritte pokaže svoj stil i stvori jedinstveni dizajn, tjerajući gledatelje njegovih djela da gledaju izvan norme i usredotoče se na karakteristične značajke koje izvorno nisu bile prisutne. Na sličnom tragu, s fokusom na nadrealistički stil kojemu je ostao vjeran tijekom svoje karijere, René Magritte se kasnije u karijeri počeo baviti i skulpturama. Imao je razigran i provokativan smisao za humor koji je funkcionirao u mnogim komadima koje je stvorio, a koji su postali neka od njegovih najpoznatijih djela u čitavoj karijeri. Jedan takav primjer je serija slika lula. Fascinacija koju je imao paradoksalnim svijetom jasno se vidi kada se cijela serija djela promatra kao cjelina umjesto da se svaka slika gleda zasebno. Tijekom svoje karijere određene radove izlagao je u Bruxellesu, kao i diljem svijeta. Godine 1936. održana je jedna izložba u New Yorku, a nakon nje održane su i dvije retrospektivne izložbe. Jedna je održana 1965. u Muzeju moderne umjetnosti, a druga 1992. u *Metropolitan Museum of Art*. Ne samo da su brojni umjetnici bili zaintrigirani i pod utjecajem djela Renéa Magrittea, već su popularna kultura i svijet umjetnosti općenito bili pod velikim utjecajem njegove kreativne i jedinstvene sposobnosti da prikaže nešto tako obično, a da promatrači njegovih djela vide nešto sasvim drugo. Njegova sposobnost da

figure predstavi na sugestivan, a ipak propitujući način, učinila je njegov rad iznimno poželjnim, osobito tijekom 1960-ih. Zapravo, velik dio njegovih radova je plagiran i korišten u knjigama, tiskanim oglasima i na druge načine, zbog različitog stila i nemogućnosti umjetnika da stvaraju na sličan način. Iako je umro 1967. godine, velik dio djela Renée Magrittea i danas je izložen u njegovom rodnom gradu i diljem svijeta. Ne samo da je uveo novi stil, već je bio i predvodnik nadrealističkog stila.

3. Slikarske tehnike

„Slikarske se tehnike sastoje od boja kojima slikar slika, od tekućina kojima boje razrjeđuje, od kistova i ostalog alata kojima boje polaže, od podloga na koje boje prenosi i od drugih sredstava koja pomažu tehničkom formiranju slike.“ (Peić, 1991., str.63). Prema sastavu se dijele na tekuće i krute tehnike. Jedna od tekućih tehnika kojima se koristio i sam Magritte je ulje. Uljanu slikarsku tehniku mnogi smatraju ujedinjenjem svih ostalih slikarskih tehnika. Ako se upotrebljava suho može nalikovati na pastel, a razrijeđeno pak daje utisak akvarela. Ulje je po karakteru gusto i blistavo te se tako razlikuje od ostalih tehnika. Njime se može postići velik raspon boja, od najdublje sjene do najvišeg svjetla. Uljane boje nastaju kada se pigment miješa s raznim sušivim uljima kao što su laneno, orahovo i makovo ulje. One su masne, polagano se suše, a donji slojevi naziru se kroz gornje namaze. Slikanje ovom tehnikom dopušta tanak proziran namaz (lazurni), ali i nanošenje boje u debelim slojevima (*impasto*), (Damjanov, 1989./1990.). Recept uljanih boja nije se mijenjao više od tri stoljeća. Kako bi se smanjili troškovi proizvodnje, neki prirodni pigmenti zamijenjeni su umjetnima. Krajem 20. stoljeća razvijene su uljane boje na bazi vode. Trenutno se u uljanom slikarstvu koriste dvije tehnike: klasična – glazura i *alla prima*, koja se sastoji u postavljanju jednog, ponekad prilično debelog, sloja boje. Klasična odnosno slojevita tehnika nastavak je metode tempera i uključuje nanošenje više slojeva boje na platno. Najprije se nanosi temeljni premaz, odnosno podloga, zatim podslikavanje (tanak sloj tempere ili ulja), nakon čega slijedi *imprimatura* – izrađena lakom ili šelakom – te slojevi odgovarajućih boja (od nekoliko do desetak). Tehnika *alla prima* u osnovi uključuje stavljanje jednog, ponekad vrlo debelog sloja boje na temeljeno platno. Radovima kreiranim tehnikom *alla prima* potrebno je puno više vremena da se osuše, ali imaju bogatu teksturu, često s vidljivim potezima kistom ili nožem za palete. Magritteove prve uljane slike koje nastaju oko 1915. godine bile su impresionističkog stila, a uljane slike koje je izradio u razdoblju od 1918. do 1924. bile su pod utjecajem futurizma i ogranka kubizma. Osim slikanjem uljanim bojama Magritte se koristio i tehnikom litografije, odnosno plošnog tiska. „Po

vapnenačkoj kamenoj ploči crta se masnom kredom ili litografskim tušem, pri čemu se stvara vapneni sapun. Zatim se ploča prekrije dušičnom kiselinom pomiješanom s arapskom gumom rastopljenom u vodi. Vapneni sapun odbija zakiseljenu otopinu te su tako njenom djelovanju izloženi samo neiscrtani dijelovi kamena. Nakon toga se kamen ovlaži vodom i prijeđe valjkom premazanim štamparskom bojom. Vlažna čista površina ne prima masnu boju, prima je jedino crtež (vapneni sapun) koji nije upio vodu.“,(Damjanov, 1989./1990., str.16). Različite strukture na tim otiscima dobivene su variranjem gustoće namaza i probijanjem kamene podloge kroz sloj tuša i ulaženjem kiseline u crtež gdje se namaz prekida. Neki od Magritteovih litografskih djela su: *The Large Family*, *The Great Style*, *Megalomania*, *The Battle of The Argonne* i jedna od njegovih najpoznatijih slika *The Son of Man*.

4. Psihički likovni elementi

Psihički likovni elementi su djela ljudskog duha. Bez njih ulje ne bi nikada moglo postati slika, kamen kip, a ugljen crtež. Glavni psihički elementi slikarstva su crta i boja. S njima se i u slikarstvu i kiparstvu javljaju i drugi elementi: volumen, ploha, svjetlo-sjena te psihički regulatori likovne kreacije: simetrija, proporcija i ritam. Pomoću njih s jedne strane doživljavamo, a s druge izražavamo svoje viđenje okoline. Simetrija ulazi u svaki psihički kao i materijalni element likovnog djela. Ona navodi arhitekta, kipara i slikara da pomoću nje odredi boje, plohe i volumen svoje građevine, kipa i slike. Arhitekta navodi na to da kada zida na lijevoj strani zgrade ne mijenja materijalni postupak na desnoj. Određuje kiparu da kod klesanja kipa karakter rada ostane isti i na lijevoj i na desnoj polovici kipa. Kod slikara utječe na nanos boje tako da se statika i dinamika jedne strane odražava u statici i dinamici druge. Sposobnost umjetnosti da kanalizira emocije nije ograničena isključivo na proživljeno prošlo iskustvo. Mnogi umjetnici koriste svoj rad kao način da istraže svoje misli o budućnosti, a s obzirom na to koliko se svijet brzo mijenja, vrlo često te spekulacije mogu biti prožete nesigurnošću i sumnjom. Eksternalizirajući emocije koje osjećaju i pretačući ih u svoja umjetnička djela umjetnici su sposobni otpustiti sve osjećaje koji su ih sputavali, pretvarajući ih u vizualno djelo koje zatim mogu podijeliti s drugima koji možda osjećaju isti teret.

5. Poticanje stvaralaštva

Djeci trebamo omogućiti da se izražavaju na svoj jedinstveni način. Pokreće ih njihova radoznalost i interes za svijet oko sebe. Usmjerenost djetetove pažnje koja nadilazi opću percepciju naziva se stvaralačka percepcija iz koje zatim slijedi likovno izražavanje. Likovno izraženi i ostvareni sadržaji osnažuju sposobnosti djetetova opažanja, predočavanja i shvaćanja, a to opet rezultiraju snažnijim i bogatijim stvaranjem. Tako se uspostavlja prirodni proces rasta i razvoja njihovih sposobnosti i svijesti. (Belamarić, 1986.) Kod djece, interes za likovno izražavanje možemo potaknuti usmjeravanjem opažanja na neki oblik ili pojavu, aktiviranjem sjećanja o onome što su spontano vidjeli ili doživjeli, maštanjem ili ilustracijama kroz stvaranje novih varijanti događaja ili pojava, zamišljanjem novih sfera i stvarnosti, raznim igrama s likovnim materijalima te potvrđivanjem vrijednosti svakog likovnog rada. Trebalo bi omogućiti djeci da crtaju i slikaju na različitim mjestima i u različitim pozama, a ne samo za stolom. Tako se djeci može ponuditi da crtaju/slikaju u stojećem položaju, uz zid koji je zaštićen, na kojem se nalazi podloga na kojoj se može crtati. Isto tako može se na pod staviti platno, papir ili neki drugi materijal za crtanje/slikanje koji je potrebno osigurati kako se pri slikanju ne bi pomicao. Važno je da dijete pronađe najugodniji položaj u kojem će se moći neometano likovno izražavati. Važno je osigurati i uvjete da dijete može nastaviti sa svojim radom tijekom sljedećeg dolaska u vrtić ako ga nije stiglo dovršiti. Time mu se daje do znanja da cijenimo njegov rad. U kreativnom izrazu nema točnih i netočnih odgovora te ispravnih i neispravnih načina na koje se treba nešto prikazati. Potrebno je prihvatiti i cijeniti djetetove ideje i originalnost. Dječja slika ne mora biti prepoznatljiv prikaz sadržaja kao što ona to nije ni kod brojnih umjetnika. Njihov likovni rad ne procjenjuje se po tome koliko je na njemu prepoznatljivo prikazan sadržaj te im se ne nameće pojedinačninačin viđenja stvarnosti. Potrebno ih je poticati motivacijskim pričama, događajima, aktivnostima vezanim za temu, razgovorima i raspravama o njima zanimljivim temama. Važno je motivirati dijete, pohvaliti njegovu originalnost i domišljatost. Takva vrsta pohvale maštovitosti važna je za jačanje samopouzdanja i pozitivne slike o sebi, za daljnje poticanje kreativnosti, otvorenosti i hrabrosti, da dijete u životu uvijek teži jedinstvenosti.

6. Faze razvoja dječjeg likovnog stvaralaštva

Znanstvena istraživanja pokazala su da likovno izražavanje u ranoj dobi ima brojne pozitivne posljedice, primjerice potiče razvoj pažnje i koncentracije, kreativnost, opuštanje te lučenje hormona sreće. Razvoj dječjeg likovnog stvaralaštva dijeli se u pet faza: faza šaranja, faza sheme, faza razvijene sheme, faza oblika i pojava te faza punog oblika. Ove faze sukladne su

Piagetovim fazama spoznajnog razvoja. Valja naglasiti da prijelaz iz faze u fazu nije isti kod sve djece te ovisi o različitim čimbenicima kao što su razvojni ritam djeteta, okruženje u kojem odrasta, ekonomski status obitelji i dr. Prvi djetetovi crteži bit će nasumične oznake. Dijete dobiva zadovoljstvo jer ovdje postoji aktivno sudjelovanje u samoizražavanju koje ne uključuje plakanje. Prosječno dijete počinje šarati oko druge godine života. Dijete doživljava čisti užitak pri izradi nasumičnih šara. Raspon i raznolikost šaranja su veliki, a ovise o razvoju djeteta i djetetovim iskustvima u okruženju. Od četvrte godine započinje novi način crtanja, a to je svjesno stvaranje oblika. Od črčkanja i šaranja do imenovanja šara, dijete je sada razvilo način predstavljanja oblika. Dijete je u crtanju uglavnom zanimala kinestetička aktivnost, a sada je u nju uključeno predstavljanje svijeta oko sebe. Prvi dječji pokušaji prikazivanja izrastaju izravno iz simbola koje je dijete koristilo tijekom faze šaranja. Krugovi i uzdužne linije spojit će se u obliku u osobu. Čovjek je tipično nacrtan s krugom za glavu i dvije okomite crte kao ruke noge ili tijelo. U ovoj fazi dijete neprestano traga za novim konceptima, pa iako je čovjek uvijek od primarne važnosti, oblik se može promijeniti mnogo puta. Stalna potraga za novim konceptima nastavit će se do otprilike sedme godine gdje će se početi pojavljivati pojedinačni uzorak ili shema. Dijete je uključeno u otkrivanje vlastitog obrasca koji će se ponekad prevesti u izravne i neposredne prikaze mjesta i događaja. Viktor Lowenfeld, jedan od najistaknutijih istraživača na ovom području, identificirao je sljedeće faze.

1. Faza šaranja (2-4 godine). U ovoj početnoj fazi djeca istražuju motoričke sposobnosti i stvaraju nasumične tragove na papiru bez prepoznatljivih oblika. Ova faza se može podijeliti na kontrolirano šaranje, imitaciju i namjerno šaranje.
2. Faza predškolskog realizma (4-7 godina). Djeca počinju koristiti simbole za predstavljanje objekata, ljudi i životinja. Njihovi crteži su pojednostavljeni i neproporcionalni, ali s prepoznatljivim oblicima.
3. Faza shematskog realizma (7-9 godina). U ovoj fazi djeca razvijaju konzistentne sheme za prikazivanje objekata i organizaciju prostora, poput korištenja bazne linije za tlo i nebo.
4. Faza realizma (9-12 godina). Crteži postaju složeniji i detaljniji, s boljim razumijevanjem proporcija i prostora.

5. Faza pseudonaturalizma (12-14 godina). Djeca teže većoj preciznosti i realizmu u svojim crtežima te postaju kritičnija prema svom radu.
6. Faza odlučivanja (14 godina i više). Mladi odlučuju hoće li nastaviti razvijati umjetničke vještine ili se usmjeriti prema drugim interesima, često razvijajući vlastiti stil.(Lowenfeld, 1987.)

Ove faze ilustriraju kako djeca postupno razvijaju svoje umjetničke vještine i razumijevanje svijeta kroz različite stupnjeve razvoja. Osjećaji djeteta mogu duboko utjecati na njegovo likovno stvaralaštvo. Što je okolina poticajnije i što su djetetova iskustva raznolikija, to će njegova umjetnička djela biti dramatičnija i uzbudljivija. Dijete tako otkriva odnos između vlastitih crteža i vanjskih iskustava.

7. Suradnja vrtića i likovnih galerija i muzeja

Dijete percipira likovna djela prema svom stupnju intelektualnog razvoja. Suradnja vrtića i galerija, muzeja, radionica važna je za dječje istraživanje, poticanje apstraktnog mišljenja i znatiželje te bogaćenje spoznaja o likovnim pojmovima. Na odgojitelju je da prethodno istraži umjetnika i njegova djela te odabere ona koja će djeca posebno promatrati te analizirati njihov tematski, stilski i likovno-jezični sadržaj. Važno je da djeca sama analitički interpretiraju djelo te likovno izraze spoznato. Kako bi ih odgojitelji zainteresirali za analizu, potrebno je cijelo to iskustvo pretvoriti u neku vrstu igre, a ne u učenje.

U Hrvatskoj su posjeti muzejima s predškolskom djecom vrlo česta pojava. Često se posjećuju tehnički muzeji, prirodoslovni muzeji, Muzej grada Zagreba, Muzej krapinskih neandertalaca u Krapini terazni zavičajni muzeji na području Republike Hrvatske.

Osim posjeta izložbi nerijetko se iz takvih aktivnosti razvije i projekt potaknut odlaskom u muzej. Jedan takav projekt razvio se između Muzeja grada Crikvenice i DV Radost. Ostvarili su 2011. godine suradnju na edukativnom projektu Ledeno doba. U program je bila uključena jedna grupa predškolskog uzrasta. „Sve je započelo muzejskom izložbom Lavlja jama, tada postavljenom u crikveničkome muzeju. Izložba je prezentirala rezultate paleontoloških istraživanja geološkog razdoblja pleistocena, tzv. ledenog doba, na prostoru današnje Crikvenice. Djecu su oduševili fosili brojnih životinjskih vrsta iz daleke prošlosti, kao i sam

postupak istraživanja lokaliteta njihovog pronalaska – jame Vrtare male u Dramlju pokraj Crikvenice. Na njihovo je inzistiranje posjet Muzeju ponovljen još nekoliko puta u kratkome razdoblju. Svakim novim obilaskom izložbe pitanja upućena kustosici i odgojiteljici postajala su sve složenija, a veliki interes djece za proširenjem znanja o ovoj temi potaknuo je i odrasle na djelovanje.“ (Rosić, 2011., str.351). Već nakon prvog posjeta muzeju djeca su u dvorištu vrtića započela oponašati istraživače/speleologe, čiji su način rada vidjela na filmu u sklopu izložbe. Edukativni se program odvijao u vrtiću i muzeju tijekom četiri mjeseca. Odgojiteljica je osmislila program koji je razvijao kognitivne sposobnosti kod djece, potičući ih na razmišljanje, zaključivanje i učenje kroz igru te se većina programa sastojala od likovnog rada tijekom kojega su djeca razvijala svoje motoričke sposobnosti i kreativnost. Neke od aktivnosti bile su upoznavanje sa špiljskim slikarstvom, rad u glini, upoznavanje anatomije životinja te izložba njihovih finalnih radova.

Galerija Klovićevi dvori pak provodi kreativne radionice uz izložbe „Josip Botteri Dini – Retrospektiva” gdje djeca uče o raznim tehnikama koje je koristio ovaj umjetnik. Osobito je poznat na području sakralne umjetnosti, po svom slikarskom opusu i po izradi vitraja i mozaika. Radionice koje se provode su slikarska radionica – rozeta gdje djeca tušem i vodenim bojama prema originalima na izložbi izrađuju vitraje na staklu. Također se provodi i grafička radionica gdje se polaznici upoznaju s različitim vrstama rajskih ptica kroz detaljne enciklopedijske ilustracije koje služekao reference u radu. Još jedna zanimljiva i inovativna radionica provodi se u sklopu Međunarodnog dana muzeja. Potaknuti radovima iz knjige *Enciklopedija čudovišta* Stanislava Marijanovića djeca oblikuju vlastita izmišljena bića. Uporabom računala i programa za trodimenzionalno oblikovanje crteži se transformiraju u trodimenzionalne objekte koji su zatim postavljeni u virtualni prostor galerije stvarajući prostor u kojem će se ispreplitati stvarnost i mašta uz VR (*virtual reality*) naočale. Ovom radionicom uočavamo sjedinjenje tradicionalne umjetnosti i moderne tehnologije koja je sve češća u današnjim posjetima muzejima.

Danas se u brojnim muzejima diljem svijeta provode programi, razgledavanja muzeja te interaktivne radionice kako bi se djecu uvelo u svijet umjetnosti. U Muzeju umjetnosti u Denveru obitelji su u središtu svega što muzej radi. Ne samo da djeca i tinejdžeri imaju besplatan ulaz, već gotovo svaka galerija ima praktične aktivnosti za djecu, a posebni izložci imaju audiovodič za djecu, izrađen uz pomoć muzejske Savjetodavne skupine za mlade. Djeca mogu glumiti priče u kostimima na temelju muzejskih eksponata, graditi skulpture i stvarati

vlastita umjetnička djela koja će stati u minijaturni muzej. Isto tako mogu učiti o procesu dizajna u dizajnerskom studiju i osmisliti vlastiti jedinstveni dizajn. Menadžerica ovog muzeja primijetila je da umjetnost pomaže djeci u ranom opismenjavanju i razvoju vještina kritičkog mišljenja te im pomaže razviti empatiju. Isto tako daje prijedloge za pitanja: „Bilo bi zanimljivo znati u koju bi sliku djeca ovdje željela uskočiti – ili ako imaju omiljenu, još jedno dobro pitanje za postaviti. Kad bi mogli izabrati umjetničko djelo koje su vidjeli da ponesu kući, što bi to bilo?“

Muzej umjetnosti *Kunsthaus Zürich* pak posjeduje jednu od najboljih zbirki umjetnosti u Švicarskoj. U rasponu od starih majstora do suvremene umjetnosti. Djeca kao otkrivači umjetnosti zabavljaju se na svom obilasku uz dječji audiovodič uz koji otkrivaju šarene svjetove umjetnika i slušaju priče o slikama i skulpturama na zabavan i uzrastu primjeren način. U sklopu obilaska postoji mnogo zagonetki koje čekaju da budu riješene, a ako djeca poželeva stvarati vlastita umjetnička djela, svoju kreativnost mogu izraziti u slikarskom ateljeu ili na raznim radionicama nakon razgledavanja muzeja.

Muzej umjetnosti u Singapuru isto tako promovira dječji razvoj poštovanja prema umjetnosti kroz pripovijedanje i stjecanje taktilnog senzibiliteta kroz praktično istraživanje umjetničkih materijala. Programe u sklopu muzejskih posjeta vodi voditelj obrazovanja i namijenjeni su djeci od 5 do 6 godina. Neke od radionica vezane za djela unutar muzeja su „Otkriće kroz umjetnost: Umjetnost i priroda“ koja poziva predškolce da istražuju teme vezane uz prirodu tražeći detalje, postavljajući pitanja i koristeći svoju maštu. Obilazak „Umjetnost i obitelj – pripadamo zajedno kao obitelj“ poziva djecu predškolske dobi da zapažaju i razviju maštovite odgovore dok uče o obiteljskim vrijednostima ljubavi, brige, predanosti i poštovanja kroz djela koja pokazuju obiteljsko okruženje.

Umjetnost nema dobru granicu, a kada je program zabavan i informativan, posjet muzeju postaje upečatljiv doživljaj za djecu. Bilo da razgledavaju skulpture i klasične slike, istražuju relikvije iz raznih zemalja i kultura ili idu na put otkrivanja kroz brojne zbirke umjetnina, kroz umjetnička djela otkrivaju mnoge stvari o svijetu, svojoj povijesti i sebi samima. Često je mišljenje da muzeji umjetnosti nisu pogodna odredišta prilagođena djeci jer nema dodirivanja, govora, a pogotovo ne trčanja, ali uz dobru pripremu od strane odgojitelja, razgovore i aktivnosti vezane za muzej i umjetnost unutar skupine, djeca mogu usvojiti pravila ponašanja unutar

kulturnih ustanova te se zainteresirati za brojne likovne tehnike, vrste slikarstva i arhitekture koje bi željeli pobliže istražiti.

8. Praktični dio rada – likovne aktivnosti u vrtiću

Promatranje i analiza djela te slikanje i modeliranje po uzoru na slike –djecise pokazuju odabrane slike, analiziramo ih, razgovaramo o bojama, oblicima, veličinama, suprotnostima, osjećajima koji ih ispunjavaju tijekom gledanja slikete one ostaju pred djecom kao inspiracija za vrijeme slikanja.

1. Likovna tehnika: slikarska (tempera) – starija dobna skupina
2. Likovna tehnika: slikarska (akvarel/vodena boja) – starija doba skupina
3. Likovna tehnika: kiparska (glina) – srednja dobna skupina
4. Likovna tehnika: slikarska (kolaž) – srednja dobna skupina
5. Likovna tehnika: crtačka (kreda) – mlađa dobna skupina

Djela korištena u likovnom poticaju:

1. „*The Listening Room*“
2. „*The False Mirror*“
3. „*La Clairvoyance*“
4. „*Memory of a Voyage*“
5. „*The Battle of the Argonne*“

8.1. Starija dobna skupina „Gumbeki“ (djeca u dobi od 6 do 7 godina)

Korištena likovna tehnika: tempera

Tempera je gusta, ljepljiva boja koja se dobiva miješanjem pigmenata i raznih emulzija kao što su jaje ili smokvino mlijeko. Glavne karakteristike tempere su njena gustoća, neprozirnost i tanki namaz. Kao podloga pri radu s temperom najčešće se koriste papir, platno, staklo i drvo. Isto tako, potrebna nam je paleta za miješanje boja te kist čvršćih vlasi.

Tema: Slikanje potaknuto umjetničkim radom *La Clairvoyance* Renée Magrittea

La Clairvoyance, 1936 by René Magritte

Izvor: <https://www.renemagritte.org/>(14.3.2024.)(Slika 1)

René Magritte stvara autoportret sebe dok slika pticu. No, kao i sa svim ostalim Magritteovim radovima, događa se još mnogo toga. Ne samo da slika pticu, on koristi neizleženo jaje kao referentnu točku. Magritte slika više od onoga što je ispred njega: on slika mogućnost, potencijal, budućnost. Otuda i naziv ove slike: *Vidovitost*. Magritte je naslikao sebe slikajući svoju percepciju budućnosti. Unoseći sebe u ovu sliku i nazivajući je *Vidovitost*, Magritte šalje poruku o sebi kao slikaru: on je vidovit, on kroz svoju umjetnost prenosi budućnost.

Motivacija: razgovor i opisivanje slike i njenog značenja te pronalaženje sličnih situacija u prirodi.

Pitanja: „Što vidite na slici? Sviđa li vam se slika? Što to čovjek na slici radi? Zašto slikar gleda u jaje kada oslikava pticu? Što mislite tko je čovjek na slici? Koje boje je koristio, svijetle ili tamne? Koje bi još životinje mogao naslikati, a koje se isto tako liježu iz jaja? Što mislite kojom tehnikom je slikar slikao? Zna li što su likovne tehnike? Možete li nabrojati neke likovne tehnike koje ste do sad koristili?“

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Gumbeki“ (Slika 2)

(Slika 2) Djevojčica je nacrtala cvjetno polje u koje je ukomponirala elemente Magritteovog djela umetanjem ptice i jaja u središte svoje slike. Nastoji realno prikazati elemente iz prirode koristeći boje koje inače predstavljaju realnu reprezentaciju tih stvari iz naše okoline. „Ptica čuva svoja jaja u cvijeću“, „Vani je ljeto i radi sunca je nebo ponarandastilo“.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Gumbeki“ (Slika 3)

(Slika 3) Dječak replicira sliku koja mu je u motivacijskom dijelu bila pokazana uz malu izmjenu koja ipak pokazuje njegov vlastiti likovni izričaj. Zamjenjuje originalnu pticu sa zmijom koja se također izliježe iz jaja. Koristi se tamnim bojama, odnosno crnom koju koristi u različitim debljinama te tako nesvjesno stvara gradaciju na slici te osjećaj dubine.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Gumbeki“ (Slika 4)

(Slika 4) Dječak stvara pomalo nadrealističnu sliku u koju je ukomponirao pticu i jaje iz prikazanog djela. Na slici možemo prepoznati tlo, travu, nebo, sunce koji u pravokutnim oblicima tvore jednu cjelinu. Potezi kista su jasno vidljivi, kao i količina tempere koju je relativno ravnomjerno koristio na svim dijelovima slike. „Jaje stoji na stolu ko i na slici, ali vani. Galeb leti visoko do sunca i jako može raširiti krila“.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Gumbeki“ (Slika 5)

(Slika 5) Dječak inspiraciju djelom prikazuje kroz leptira i njegovu kukuljicu (jaje) koji isto tako reprezentiraju proces razvoja i prikaza budućnosti jajeta koje se nalazi na sredini slike. Koristi većinom plavu i crvenu boju, a kukuljici daje zlatnu boju kako bi označio njezinu važnost u cijelom procesu. Prikazuje zatvoren unutarnji prostor te detaljima srca i cvijeta upotpunjuje svoje djelo.

Izvor: DV „Križevci“ , skupina „Gumbeki“ (Slika 6)

(Slika 6) Djevojčica pak za reprezentaciju ptice bira flaminga i njegovo jaje te ta dva elementa stavlja u odgovarajuće tropsko okruženje za tu vrstu ptice. Na pitanje o slici daje brojne odgovore vezane za samog flaminga i njegov način života. Na slici prevladavaju tople boje, a plavu i žutu boju oko jajeta koristi kako bi istaknula bijelo jaje od pozadine i prikazala njegovu živost i veličinu.

Slikarska tehnika tempera jedna je od omiljenijih tehnika među djecom jer osim samog slikanja djeca uživaju u procesu miješanja boja, privlači ih i sama tekstura tempere te njena pigmentacija. Djeca su u ovoj likovnoj aktivnosti promišljala o odabiru oblika i boja koje će koristiti, držali su se tematike slike te su je interpretirali na svoje jedinstvene načine. Neki su slikali scenu koju sam im prikazala, a neki su kroz uvodni motivacijski razgovor dobili ideju kako bi htjeli interpretirati likovno djelo koje im je bilo prezentirano. Budući da se radi o starijoj skupini predškolaca, bili su dobro upoznati s ovom tehnikom, s načinom nanošenja boje, držanjem kista. Znali su da se tempera ne nanosi u predebelom sloju, koliko jako moraju pritiskati kist o površinu papira, da miješanjem boja mogu dobiti neku drugu boju ili nijansu boje. Jedan je dječak koristio i dršku kista za „točkanje“ detalja koje je zamislio na svojoj slici. Većina djece je oslikala cijeli papir bez ostavljanja bjeline jer smo razgovarali o tome kako bi se cijelo platno trebalo ispuniti te da za te svijetle dijelove slike mogu koristiti bijelu temperu. U ovom razdoblju postaje im važan realizam boja te ih često usklađuju s realnom bojom predmeta i pojava iz svoje okoline. Isto tako dijete širokim nanosom boja istovremeno stvara željeni oblik te mu određuje obojenost.

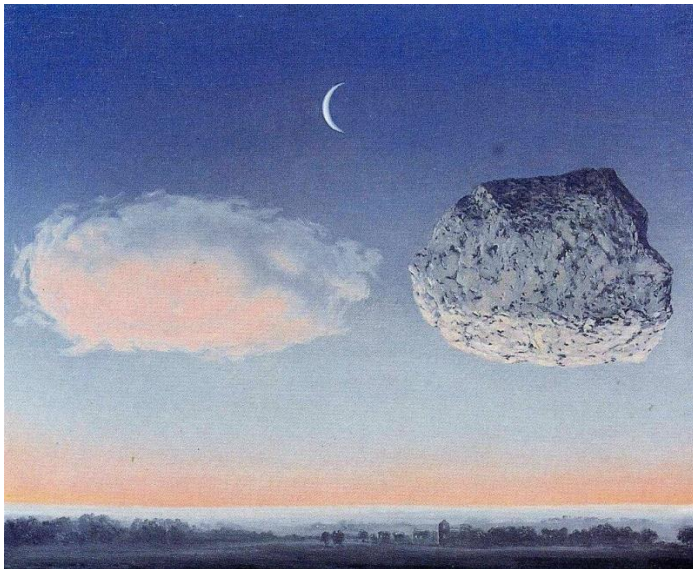
8.2. Starija dobna skupina „Zvončići“ (djeca u dobi od 6 do 7 godina)

Korištena likovna tehnika: akvarel (vodena boja)

Akvarel je likovna tehnika koja koristi boje vezane ljepljivom koje se otapaju u vodi. Specifičan je po tome što je proziran i brzo se suši te radi te prozirnosti možemo vidjeti podlogu po kojoj se slikalo. Uz akvarel se često koristi i olovka za skiciranje željenih elemenata na slici koja kasnije ostaje vidljiva ispod akvarela.

Tema: slikanje potaknuto umjetničkim radom *The Battle of the Argonne* Renée Magrittea

The Battle of the Argonne, 1959 by René Magritte

Izvor: <https://www.renemagritte.org/> (14.3.2024.) (Slika 7)

U obračunu između dva naizgled suprotna oblika, veliki oblak i jednako veliki kamen sučeljavaju se lebdeći nebom iznad spokojnog krajolika. Gledatelj ne može ne primijetiti uznemirujuću prirodu ovog djela; divovski kamen izgleda bestežinski poput oblaka, ali kamen je izrazito težak i obično usidren za tlo. Kod Magrittea je ovaj proces prilično neovisan o zakonu fizike. Zapravo, kad se sve uzme u obzir, problem bestežinskog stanja ima više veze s poetskom nego sa znanstvenom dimenzijom.

Motivacija: razgovor i opisivanje slike i njenog značenja te pronalaženje sličnih situacija u našoj okolini.

Glavni dio motivacije bio je razgovor usmjeren na temu slike, a to je razlika između težine predmeta i usporedbe teških predmeta s laganima. Kao što su oblak i kamen drugačijih težinskih stanja, djeca su dala još takvih primjera: ptičje pero i automobil, leptir i slon, cvijet i drvo te je svatko odabrao koje će predmete ili bića odabrati za temu svoje slike. Isto tako u motivacijskom dijelu razgovarali smo o tehnici slikanja vodenim bojama, kakav nam je kist potreban za slikanje, kako dobivamo boju koju prenosimo na papir, kako dobiti jači ili slabiji pigment.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Zvončići“ (Slika 8)

(Slika 8) Djevojčica koristi vodene boje kako bi prikazala svoje viđenje Magritteove slike. Koristi pretežito plavu i ljubičastu boju za prikaz neba i tla te na sredinu slike stavlja planinu koja dijeli lebdeći prostor od životinja koje je naslikala na tlu.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Zvončići“ (Slika 9)

(Slika 9) Djevojčica uzima inspiraciju iz pokazane slike te za suprotna stanja prikazanih elemenata uzima list i kamen. Umjesto oblaka koristi list kao simbol lakoće zbog prethodnog motivacijskog razgovora gdje izražava svoj stav da je list najlakša stvar s kojom je upoznata.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Zvončići“ (Slika 10)

(Slika 10) Dječak s entuzijazmom u početnom razgovoru o suprotnostima predlaže robota kao najtežu stvar koja postoji, to izražava njegovom veličinom u odnosu na papir. Za suprotnost robotu uzima ptičje pero i posvećuje mu puno manje prostora.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Zvončići“ (Slika 11)

U ovom razdoblju djeca već unose svoje opažanje stvarnih boja i oblika u sadržaje koje slikaju. U sliku ugrađuju detalje, karakter oblika, kontraste i blage prijelaze, miješaju realizam s imaginarnim svijetom. Boju nanose intencionalno, prate temu slike koju su vidjeli te unose i

svoje novo viđenje djela. Koriste blage poteze kistom, neki i eksperimentiraju špricanjem boje po površini papira, boje im se pretapaju, na nekim dijelovima su gradirane te tako stvaraju zanimljive prikaze.

8.3. Srednja dobna skupina „Bubamare“ (djeca u dobi od 5 godina)

Korištena likovna tehnika: glina

Tema: Oblikovanje gline potaknuto likovnim radom *Memory of a Voyage* Renée Magrittea

Memory of a Voyage

Izvor: <https://www.renemagritte.org/>(14.3.2024.)(Slika 12)

Magritteovo "Kameno doba" nastupilo je ubrzo nakon izbijanja Drugog svjetskog rata, ali tek je 1950-ih poprimilo svoje pune i doista impresivne razmjere. Njegova fascinacija kamenom bila je u širokom rasponu. *Domena Arnheima*, *Dvorac u Pirinejima* manje su izravno povezani s procesom okamenjenja nego serija *Sjećanje na putovanje*. U ovoj seriji proces obuhvaća cijeli život, spuštajući se na njega kao što su se tokovi lave nekoć spuštali na Pompeje; u Magritteovom slučaju to je tok lave sjećanja. U *Sjećanju na putovanje* ništa se nije promijenilo u prirodnom aspektu ljudi i stvari osim materijala od kojih su napravljeni. Sve se skamenilo, ukočilo kao u spomeniku, dojam koji je želio postići je da je svako disanje zastalo.

Motivacija: razgovor o likovnom materijalu, načinu oblikovanja te povezivanje slike s likovnim zadatkom. Za motivaciju prije i za vrijeme modeliranja gline bile su korištene prave jabuke i kruške koje su djeca dobro promotrila, shvatila kako i jedno i drugo voće ima vlastitu teksturu, neravnine, specifičan oblik, detalje od najmanjih točkica do većih detalja kao što je peteljka.

Djeca su bila vrlo zainteresirana za rad s glinom radi njene teksture, boje, radi korištenja ruku čime su vježbali motoriku šake i prstiju. Objasnjeno im je kako će im biti lakše raditi ako glinu prvo oblikuju i umijese šakom i prstima, kako će toplina njihovih ruku pomoći u lakšem modeliranju i kako će im voda pomoći u zaglađivanju njihovih skulptura. Isto tako smo razgovarali o tome da mogu modelirati iz jedne mase ili glinu mogu podijeliti u više dijelova te ih onda spajati. Većina djece glinu nije željela razdvajati na manje dijelove pa smo razgovarali o tome kako se neki oblik može dobiti samo oblikovanjem jedne mase: udubljanjem, izduživanjem, zaglađivanjem.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Bubamare“ (Slika 13 i 14)

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Bubamare“ (Slika 15 i 16)

Dječje glinene figure po uzoru na slikarsko djelo vrlo realno prikazuju glavne motive slike. Voće koje su imali na stolovima za još veću inspiraciju uvelike je doprinijelo ovako realnom prikazu. Voće su također promatrali i pomoću povećala kako bi dobili još bolji uvid u detalje koji se nalaze na kruškama i jabukama.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Bubamare“ (Slika 17)

Oblikovanje glinom kod djece u petoj godini života izrazito je popularno. Djeca već znaju kako glinu mogu gnječiti, valjati, izravnavati, razdvajati i spajati i poravnavati. Oblici im sada više nisu spljošteni, postaju čvršći te se približavaju stvarnim vizualnim vrijednostima. Smatram

kako djeca nisu polazila za plošnim radom, otkidanjem gline i lijepljenjem dijelova jer su pred sobom imala pravo voće koje im je bilo veći poticaj za rad od Magritteovog djela. Djeca većinom ne obraćaju pažnju na obrađenost površine i često ju ostavljaju neobrađenu osim ako im se kao i u ovoj aktivnosti ne obrati pažnja na specifičnosti predmeta – glatkoću, točkice i nepravilnosti na površini kore, zaglađena udubljenja i ispupčenja.

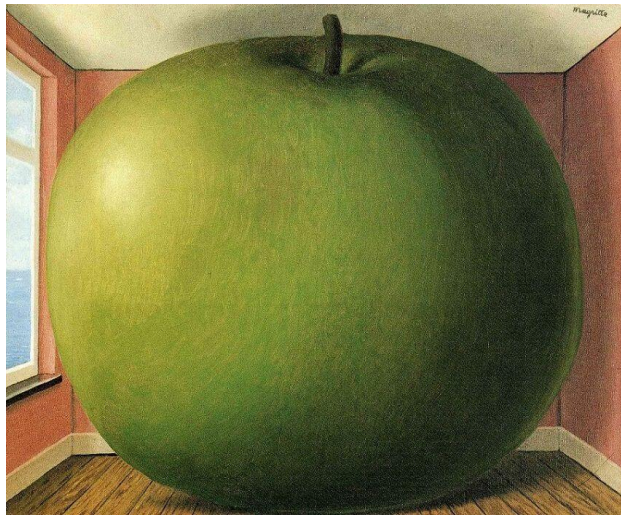
8.4. Srednja dobna skupina „Loptice“ (djeca u dobi od 4 do 5 godina)

Korištena likovna tehnika: kolaž

Kolaž nastaje lijepljenjem raznih papira, novina, komadića tekstila, drveta i ostalih materijala na podlogu. Tehnikom lijepljenja i slaganja raznih boja i veličina materijala dobiva se određena slikarska kompozicija.

Tema: Kolaž tehnika potaknuta radom *The Listening Room* Renéa Magrittea

The Listening Room, 1952 by René Magritte

Izvor: <https://www.renemagritte.org/>(14.3.2024.)(Slika 18)

Jabuka je jedan od najčešćih i najprepoznatljivijih Magritteovih motiva, pojavljuje se u različitim oblicima kao što su lebdeća kugla na nebu, maskirani entitet i možda najpoznatije skrivanje lica čovjeka koji nosi kuglasti šešir. Dvosmislenost njegove uloge u sadašnjem prizoru poziva gledatelja da promisli o mogućim tumačenjima, a da pritom ne nudi konačno značenje, održavajući osjećaj zagonetnosti koji je slikar cijenio iznad svega. Za Magrittea jabuka je simbolizirala ovu stalnu napetost između skrivenog i vidljivog, a čak ju je koristio da zamagli svoje lice na nekim od svojih autoportreta. Magritteova transformacija skromne jabuke u

impresivnu gromadu također odražava trajan utjecaj pokreta *pittura metafisica* talijanskog slikara Giorgia de Chirica. Slično tome Magritte jabuci pripisuje kvalitete povezane sa stijenama, poput težine i nepokretnosti, stvarajući naizgled trajni spomenik onome što je inače lako kvarljiva namirnica.

Motivacija:razgovor o temi slike i uočavanje razlike između realnosti i mašte. Motivacija započinje komentiranjem slike koja prikazuje jabuku kako ispunjava cijelu prostoriju. Djeca su odmah bila zaintrigirana tom nerealnom situacijom i pitali su zašto je jabuka toliko velika. Tada smo počeli razgovarati o korištenju mašte kako bi prikazali svakodnevne predmete. Možda je slikar jako volio jabuke pa ju je naslikao ovako veliku? Možda je sanjao da mu se tako velika jabuka našla u sobi pa je tu situaciju prenio na platno?U motivacijskom dijelu smo isto tako razgovarali o tehnici kolaž,kako spajanjem malenih dijelova kolaža različitih boja možemo dobiti željenu sliku.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Loptice“ (Slika 19)

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Loptice“ (Slika 20)

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Loptice“ (Slika 21)

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Loptice“ (Slika 22)

Likovni motiv ove aktivnosti bila je mrtva priroda, to jest jabuka koja je bila samo poticaj za ulazak u istraživanje tehnike kolaža. Glavna stavka ove aktivnosti bio je postepen dolazak djeteta do cjeline koju je osmislilo. Od biranja boja, rezanja trakica na manje dijelove, korištenje škara i lijepljenje prstima, čime je stimulirana fina motorika šake i prstiju, dijete u stvari gradi svoje djelo korak po korak i uživa u samom procesu. Ova aktivnost mogla se provesti i trganjem komadića kolaža, ali za djecu ove dobi važno je vježbanje pravilnog hvata škara kao i olovke, kista te je zato izabrana tehnika rezanja. Djeca razmišljaju koju boju kolaža će staviti jednu do druge, kako moraju lijepiti komadiće kolaža da bi nastao oblik jabuke. Više ih zanima proces rezanja i korištenja ljepljivosti prstima nego finalnog produkta slike.

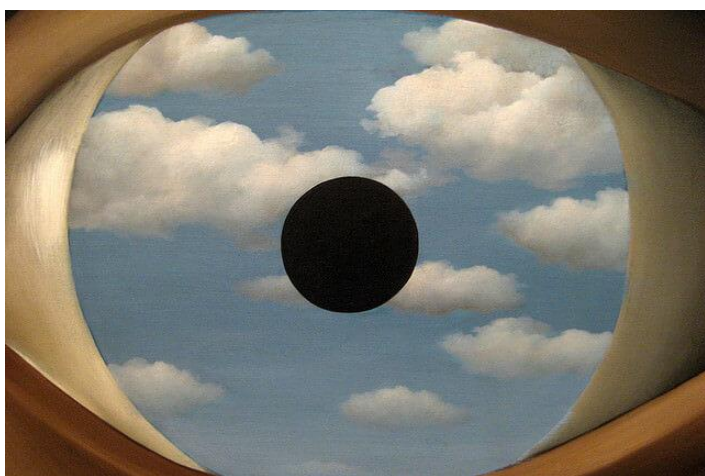
8.5. Mlađa dobna skupina „Krijesnice“ (djeca u dobi od 2 do 3 godine)

Korištena likovna tehnika: kreda

Kreda je suho, mekano i praškasto likovno sredstvo koja se lako razmazuje i hvata za podlogu. U slikarstvu se najviše koristi bijela, crna i crvena (sangvina), koje se u obliku sedimenta nalaze u prirodi.

Tema: Korištenje krede u interpretiranju djela „*The False Mirror*“ Renée Magrittea

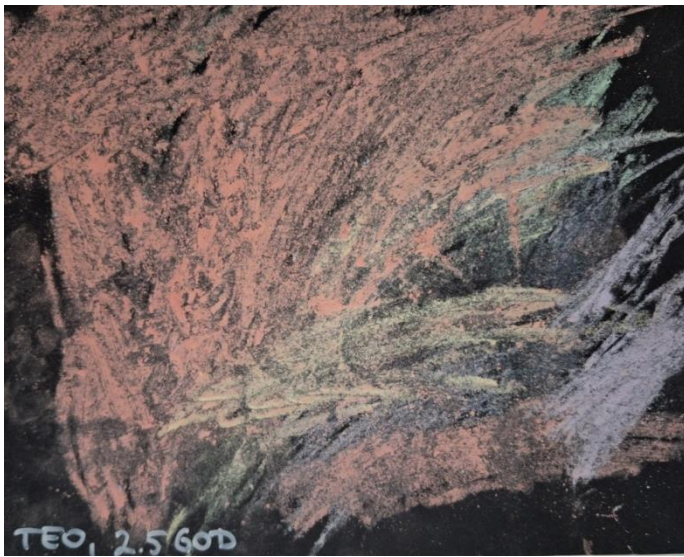
The False Mirror, 1928 by René Magritte

Izvor: <https://www.renemagritte.org/> (14.3.2024.) (Slika 23)

Slika dovodi gledatelja do razmišljanja, izvlačeći oko iz njegovog uobičajenog konteksta, prikazujući ga bez lica kojemu pripada. Ponekad se naziva magičnim realizmom, takvo sučeljavanje inače nepovezanih objekata unutar naizgled neskladnog konteksta karakteristično je za veći dio Magritteovog opusa. Za Magrittea i nadrealiste koji su radili na sličan način te su se iznenađujuće, čak bizarne kombinacije smatrale proizvodom njihovih nesvjesnih umova. Vizualizirajući ih, vjerovali su umjetnici, mogli bi dotaknuti i nesvjesne umove svojih gledatelja. Magritteove oči potkopavaju naše osnovne pretpostavke da su rekontekstualizirane, umnožene i napadnute; ponekad plaču staklene suze. Nadrealisti su mislili da ove vrste slika izazivaju nelagodu kod gledatelja, da poremete samozadovoljne stavove o umjetnosti i životu. Zamjenom šarenice očiju plavim nebom ispunjenim oblacima u "lažnom zrcalu" Magritte nas izaziva da preispitamo ono što vidimo i što mislimo da znamo. Je li nebo odraz onoga što oko vidi? Je li oko zapravo otvor u drugu stvarnost? Gledamo li unutarnju viziju ili nešto sasvim drugo? Magritteovo "lažno ogledalo" poziv je da svijet pogledamo drugačije.

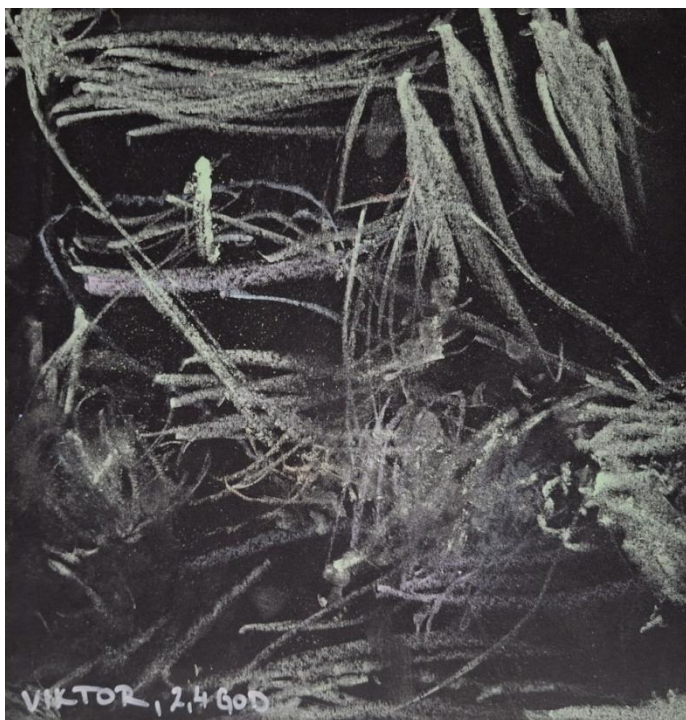
Motivacija: pokazivanje slika vezanih za temu djela i poticanje djece na razgovor. Motivacija je u jasličkoj skupini održana na tepihu sobe gdje su im prvo bile pokazane fotografije neba, oblaka, dijelova čovjekova lica te su djeca pokušala prepoznati fotografije izgovaranjem njihovih naziva ili pokazivanjem kroz prozor ili na sebe i ostalu djecu u skupini. Isto tako na slici smo prepoznavali boje koje je slikar koristio, je li oko veliko ili malo, je li okruglo, što vidimo u oku, kakve su boje naše oči. Većina djece još ne govori, ali su mimikom tijela, pokazivanjem i jednostavnim riječima dali odgovore.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Krijesnice“ (Slika 24)

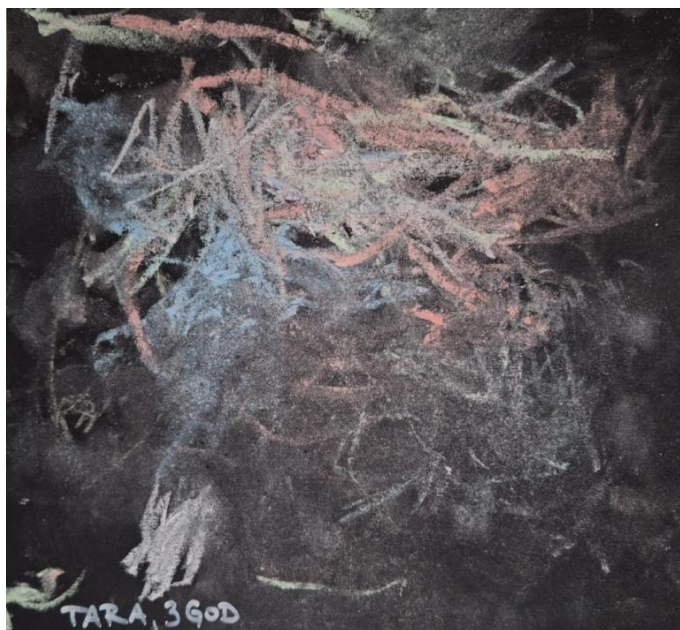
(Slika 24) Dječak uživa u nanošenju boje na papir te kod njega uočavamo vrlo odlučne i intencionalne poteze kredom. Povećava frekvenciju vibrirajućih linija te tako nastaju veća zgusnuta područja, odnosno mrlje. Dječak ustanovljava pojam mase i to izražava kao zgusnuto kretanje. Koristi više različitih boja koje na kraju čine jednu cjelinu.

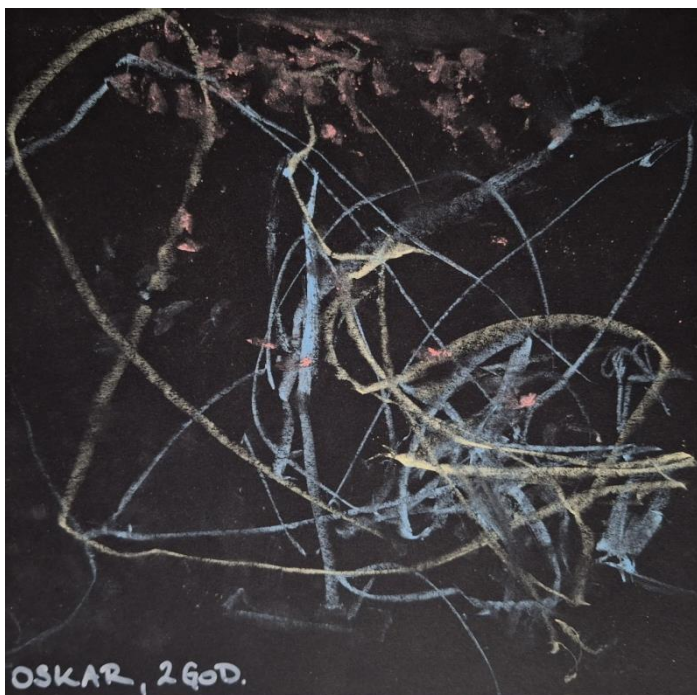

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Krijesnice“ (Slika 25)

(Slika 25) Dječak kroz poteze kredom izražava živost i pokret. Po djetetu se može zaljučiti kako on vlastitu živahnost i energiju prenosi na ovaj crtež. Koristi se još primarnim pokretima ruke gore-dolje, lijevo-desno. Točkanjem, tj. lupkanjem krede po papiru također prikazuje energiju pokreta koja im je sada u fokusu jer nakon naučenog hodanja žele samo trčati, penjati se i biti fizički aktivni.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Krijesnice“ (Slika 26)

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Krijesnice“ (Slika 27)

Dječak crta kružeće i vibrirajuće linije koje se ne prekidaju prije korištenja druge boje. Opaža da su neki događaji trajni, a neki nisu te takve trenutačno nastajuće događaje prikazuje kroz udarce krede po papiru.

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Krijesnice“ (Slika 28)

Izvor: DV „Križevci“, skupina „Krijesnice“ (Slika 29)

Djeca jasličke skupine „Krijesnice“ koja su u drugoj godini života likovno se izražavaju putem različitih vrsta linija. „Crtajući linije dijete slijedi unutrašnju sliku nekog događanja, poistovjećuje se s njime, sudjeluje u njemu, odnosno ponovno ga pokreće, stvara – čini.“ (Belamarić, 1986., str.14). Najčešća tema njihovih likovnih radova je neka vrsta kretanja, to jest oblik života, živosti njegove okoline. Kružeeće linije u ovim likovnim radovima predstavljajukretanje u prostoru, izražavaju da je nešto pokrenuto životnom snagom. Vibrirajuće linije pak opisuju unutrašnju živost koja nije fizički vidljiva, a točkice i crtice koje primjećujemo reprezentiraju neki prekid događaja koji se do tada odvijao putem linija. Ovakav oblik likovnog izražavanja obično se smatra šaranjem jer se unutar rada ne prepoznaju određeni oblici, predmeti i bića, ali to je intencionalni izraz dječjeg poimanja svijeta u toj fazi njihova života.

9. Izlaganje djece rane i predškolske dobi umjetnosti 20. i 21.st.

Izlaganje djece rane dobi suvremenoj umjetnosti donosi brojne prednosti koje potiču kreativnost, samopouzdanje i razvoj kritičkog mišljenja. Ovaj osvrt će istražiti kako suvremena umjetnost može pozitivno utjecati na dječji razvoj kroz nekoliko ključnih aspekata.

Djeca se prirodno inspiriraju svijetom oko sebe, a suvremena umjetnost pruža bogat izvor inspiracije. Umjetničke izložbe, muzeji i projekti koje djeca mogu vidjeti na fotografijama ili videozapisima često ih potiču da istražuju različite metode, tehnike i materijale koje koriste

umjetnici. Kroz ovaj proces, djeca preuzimaju odgovornost za vlastito učenje i razvoj, birajući pristupe koji ih najviše inspiriraju. Ova sloboda izbora i istraživanja omogućuje djeci da razviju svijest o svojim željama i potrebama te o tome kako ih postići. Sudjelovanje u kreativnim aktivnostima također pomaže djeci da preuzmu kontrolirane rizike, što jača njihove vještine i samopouzdanje.

Suvremena umjetnost se isto tako često doživljava kao nepredvidiva i iznenađujuća, što može biti iznimno motivirajuće za djecu. Mnogi suvremeni umjetnici koriste jednostavne tehnike ili materijale, što djeca lako prepoznaju i povezuju sa svojim radovima. Ovo prepoznavanje i identifikacija mogu značajno povećati njihovo samopouzdanje. Djeca mogu zaključiti: "Ako umjetnik može postići slavu slikanjem jedne crvene točke, zašto ne bih mogao i ja?". Takva razmišljanja potiču djecu da se osjećaju kao umjetnici i vjeruju u svoje sposobnosti.

Kao što je već bilo spomenuto, muzeji, umjetničke izložbe i slična mjesta nude djeci priliku da dožive umjetnost koja je prepoznata kao vrijedna pažnje. Tijekom ovih posjeta, djeca mogu istraživati različite radove i razvijati svoje mišljenje o onome što vide. Važno je poticati djecu da izraze svoja mišljenja i raspravljaju o njima jer to jača njihovu sposobnost kritičkog mišljenja i pokazuje im da su njihova mišljenja važna. Ovaj pristup također pomaže djeci da shvate subjektivnost umjetničkog doživljaja i razvijaju poštovanje prema različitim perspektivama. Izložbe moderne umjetnosti često inspiriraju djecu da koriste svoju maštu i stvaraju vlastite umjetničke radove. Pružanje sigurnog prostora i potrebnih resursa djeci omogućuje da se slobodno izražavaju i stvaraju bez pritiska. Organiziranje izložbi dječjih radova dodatno motivira djecu i daje im osjećaj postignuća.

Suvremena umjetnost često uključuje i svakodnevne predmete u kreativne svrhe, što djeci pokazuje da se umjetnost može stvoriti iz bilo čega. Primjeri poput namjenskih prostora za igru s raznim materijalima koji nisu predviđeni za likovni rad (prirodni i reciklažni materijali) potiču djecu na samostalno učenje i kreativno izražavanje. Ovi prostori omogućuju djeci da istražuju i stvaraju bez vremenskih ograničenja ili pritiska, što dodatno potiče njihovu kreativnost. Ona može biti velika inspiracija djeci u traženju novih načina samoizražavanja. U ulozi odgojitelja važno je biti fleksibilan i dopustiti djeci da vode proces stvaranja. Ovo putovanje samootkrivanja omogućuje djeci da nauče više o sebi i svijetu oko sebe kroz slobodno izražavanje.

Izlaganje djece suvremenoj umjetnosti pruža brojne prednosti koje potiču njihov cjelokupni razvoj. Kroz kreativno izražavanje, razvijanje samopouzdanja, kritičkog mišljenja i samostalnog učenja djeca mogu razviti važne vještine koje će im biti korisne kroz cijeli život.

10. ZAKLJUČAK

Dječji likovni jezik je prirodna sposobnost izražavanja osjećaja i doživljaja koja se može razvijati ili stagnirati ovisno o mogućnostima za slobodno izražavanje koje pruža okolina. Stoga je važno omogućiti djeci individualni likovni rad i slobodno izražavanje vlastitih ideja kako bi se potaknulo njihovo likovno stvaralaštvo.

Moderna umjetnost, koja je procvatala početkom 20. stoljeća, bavila se negativnim pojavama u suvremenom društvu i pitanjima budućeg razvoja čovječanstva. Razvijeni su mnogi stilovi, uključujući nadrealizam, koji se pojavio 1920-ih godina u Francuskoj. Jedan od najpoznatijih predstavnika ovog stila je belgijski slikar René Magritte. Njegova djela često prikazuju svakodnevne predmete u neobičnim kontekstima, potičući promatrače na razmišljanje. Magritte je imao dugu karijeru tijekom koje je razvio svoj jedinstveni nadrealistički stil, često koristeći tehniku uljanog slikarstva i litografije.

Slikarske tehnike koje je Magritte koristio uključuju ulje i litografiju. Ulje se ističe svojom gustoćom i sjajem te omogućuje postizanje širokog raspona boja. Litografija, s druge strane, omogućuje precizno reproduciranje crteža na kamenu ploču. Obje tehnike zahtijevaju veliku vještinu i pažnju prema detaljima.

Psihički likovni elementi uključuju crtu i boju te druge elemente kao što su volumen, ploha, svjetlo i sjena. Ovi elementi, zajedno sa simetrijom, proporcijom i ritmom, omogućuju umjetnicima da izraze svoje viđenje svijeta. Umjetnost ne samo da kanalizira emocije temeljene na prošlim iskustvima, već omogućuje i istraživanje budućih mogućnosti i neizvjesnosti.

Kako bi se potaknulo dječje likovno stvaralaštvo, važno je omogućiti djeci slobodno izražavanje u različitim okruženjima. Kreativnost se potiče kroz motivacijske priče, aktivnosti, razgovore i pohvale koje jačaju samopouzdanje i potiču daljnji razvoj kreativnosti.

Moderna umjetnost zasigurno bi trebala ući u rad ostalih odgojitelja. Kao što je već rečeno, ona potiče djecu na drugačiji pogled na okolinu, dopušta maksimalno kreativno izražavanje kroz brojne materijale, razvija maštu, daje djetetu slobodu da izrazi svoje emocije kroz razne medije. Kroz vlastito iskustvo tijekom rada na ovim aktivnostima mogu zaključiti da su djeca uspješno realizirala aktivnosti, neki su pokušali shvatiti i dublje značenje slika, a ostalima su doslovni prikazi na slikama bili dovoljna inspiracija za rad. Najbolji poticaj za rad na ovakvim likovnim radovima je zasigurno dobra motivacija u kojoj kroz neku priču, prikaz fotografija, predmeta ili kroz igru vezanu za temu djela djeca izražavaju svoje viđenje umjetnika ili njegovih radova. Djeca vrlo rado slušaju o umjetnikovom viđenju slika, zanima ih kako su nastale, koje tehnike su bile korištene, na čemu je umjetnik slikao. Djela Renéa Magrittea bude u njima čuđenje, postavljaju pitanja vezana za slike jer ne razumiju zašto umjetnik ne zna da kamen ne može letjeti, da jabuka nije toliko velika da zauzima cijelu jednu prostoriju. Umjetnikov pogled na svijet i njegov nerealan prikaz predmeta potiče djecu da svoju svakodnevicu promotre na isto tako neuobičajen način.

Literatura

Alden T., (1999.), *The Essential René Magritte*, Harry N Abrams

Belamarić D., (1986.), *Dijete i oblik, likovni jezik predškolske djece*, Zagreb, Školska knjiga

Damjanov, (1989./1990.), *Likovna umjetnost*, Zagreb, Školska knjiga

Gombrich, (1999.), *Povijest umjetnosti, golden marketing*, Zagreb, tehnička knjiga

Grgurić, Jakubin, (1996.), *Vizualno – likovni odgoj i obrazovanje*, Zagreb, Educa

Herceg, Rončević, Karlavaris, (2010.), *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*, Zagreb, Alfad.d.

Lowenfeld, V. (1987). *Creative and Mental Growth* (8th ed.). Macmillan.

Peić, (1968.), *Pristup likovnom djelu*, Zagreb, Školska knjiga

Petrač, (2015.), *Dijete i likovno umjetničko djelo, Metodički pristupi likovno – umjetničkom djelu s djecom vrtićke i školske dobi*, Zagreb, Alfa d.d.

Internetski izvori:

Rene Magritte: 100 Famous Paintings Analysis, Complete Works, & Bio, (<https://www.renemagritte.org/>) (pristup 14.3.2024.)

Oil on canvas a history of painting technique, (<https://artinvestor.art/en/oil-on-canvas-a-history-of-painting-technique/>) (pristup 17.4.2024.)

The psychology of art emotions translated into visual mediums, (<https://agifineart.com/advice/the-psychology-of-art-emotions-translated-into-visual-mediums/>) (pristup 17.4.2024.)

Children's Artistic Development: An Overview, (<https://stmmschool.org/wp-content/uploads/Childrens-Artistic-Development.pdf>) (pristup 18.4.2024.)

Exploring the most kid friendly art museums, (<https://takingthekids.com/exploring-the-most-kid-friendly-art-museums/>) (pristup 23.5.2024.)

Art museums with children, (<https://kinderregion.ch/en/list/art-museums-with-children/>) (pristup 23.5.2024.)

National gallery, (<https://www.nationalgallery.sg/discover-learn/schools/early-years>) (pristup 23.5.2024.)

Galerija Klovićevi dvori, (<https://www.google.com/url?q=https://gkd.hr/2024/04/16/kreativne-radionice-uz-izlozbu-josip-botteri-diniretrospektiva/&sa=D&source=docs&ust=1716372955533642&usg=AOvVaw346RhcJB8wEKdC8NGHXK-->) (pristup 25.5.2024.)

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

X

(vlastoručni potpis studenta)